

JOHN B. DUNLOP

Ieșirea

***Sfântul Ioan Maximovici își călăuzește turma
din Shanghai în America***

Traducere din limba engleză

MARIUS BOGDAN BUZDUGAN

Carte tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Doxologia

Iași, 2019

Cuprins

Introducere	9
I. Începuturi: plecarea în exil	19
II. Într-un cazan politic	57
III. Chipul duhovnicesc al Episcopului Ioan de Shanghai	109
IV. Exodul spre Tubabao	161
V. Naufragiați pe Insula Tubabao	213
VI. Scurta dar productiva carieră a Arhiepiscopului Ioan de promotor de lege la Washington	265
VII. Exodul spre America	305
Glosar	337

Introducere

Această carte are în centrul atenției două tematici discret evidențiate, care sunt însă și interdependente. Mai întâi vom vorbi despre viața și epoca unuia dintre cei mai venerați și iubiți sfinți ortodocși ai secolului trecut, Sfântul Ioan de Shanghai și San Francisco (1896-1966), în special copilăria și tinerețea lui Ioan petrecută în Rusia și Ucraina, perioada sa de refugiu în Iugoslavia, și apoi despre slujirea sa ca episcop și, mai târziu, ca arhiepiscop de Shanghai.

Având în vedere că Sfântul Ioan era un călugăr ortodox care obișnuia să se înfrâneze de la bucate, nu se cruța câtuși de puțin pe sine și nu dormea niciodată în pat, o asemenea biografie va părea, în mod inevitabil, stranie, tulburând poate cititorii care trăiesc după canoanele culturii seculare moderne, cu al său implicit slogan: *Carpe diem* (trăiește clipa). Pentru a înțelege acțiunile și motivațiile Sfântului Ioan, cei care sunt nefamiliarizați sau puțin familiarizați cu credința și practicile milenare ale Bisericii Ortodoxe, și mai ales ale monahismului ortodox, trebuie să facă neapărat un salt spiritual.

Cuvântul „ieșire”, subliniat în titlul cărții, face referire la momentul plecării, în 1949, sub îndrumarea Sfântului Ioan, a turmei sale din China: mai întâi pe insula măturată de taifunuri Tubabao, din Filipine, iar apoi, după câțiva cumpliți ani de așteptare, în Statele Unite

ale Americii. De asemenea, vom vorbi despre experiența unică pe care a avut-o Sfântul Ioan, pe parcursul activității sale de lobby în capitala Washington, denumită și Districtul Columbiei, unde s-a străduit din răspuțeri să îi convingă pe scepticii legiuitori americani – unii dintre ei fiind izolaționiști fervenți – să primească toată turma sa de credincioși în Statele Unite.

A doua tematică majoră a cărții o constituie refugiații ruși „albi” (anticomuniști) pe care Sfântul Ioan i-a păstorit în Shanghai. După cum se va vedea, rolul Sfântului Ioan în a-și ajuta turma de credincioși să scape de închisoare sau de sentința la moarte, căci soarta lor era de acum în mâna comuniștilor chinezi – care, iată, avansau rapid spre Shanghai în 1849 –, a fost nu doar o dată asemuit cu cel al lui Moise în relația sa cu poporul iudeu, raport care adeseori a fost unul furtunos, după cum vedem în Pentateuh.

O asemănare cât se poate de grăitoare cu marele Moise a fost evidențiată în momentul consacrării sale ca episcop: înștiințat fiind că a fost ales episcop de Shanghai, el a dat înapoi la început, precizând că suferă de un defect de vorbire. Răspunsul primit a fost următorul: „Și Moise avea aceeași meteahnă”, astfel că demersurile legate de numirea sa ca episcop au mers înainte.

Ca și Prorocul Moise, Sfântul Ioan a trebuit mereu să se confrunte cu împietrirea inimii și practicile unora dintre cei păstoriți de dânsul – care venerau tot felul de idoli lumești –, în strădania sa de a-i elibera din robia comunistă chineză și a-i conduce spre Sinai (adică pe Insula Tubabao din Filipine), și apoi vizavi de modul în care refugiații percepeau Statele Unite ale Americii, văzând în această țară un posibil Tărâm al Făgăduinței.

În trei dintre cele șapte capitole ale acestei lucrări, protagonistul este turma credincioșilor, iar nu Sfântul Ioan. În vreme ce o parte din „albi” erau credincioși Sfântului Ioan și vederilor tradiționaliste ortodoxe îmbrățișate de acesta, alții erau iritați de rigoarea sa duhovnicească și uneori se răzvrăteau. După cum se va vedea, dintre aceștia nu puțini au fost cei care au ales să plece din Shanghai sau alte localități chineze în Uniunea Sovietică condusă de Stalin, unde pe mulți nu-i aștepta decât execuția sau întemnițarea în tabere de muncă forțată. Alții au optat pentru diverse forme moderne ale idolatriei sau închinării la „vițelul de aur”.

Dintre cei rămași credincioși Sfântului Ioan și preceptelor sale, doi activiști „albi” cu totul excepționali vor avea parte de atenție sporită în această carte: un ingenuos fost ofițer de armată cu un remarcabil spirit întreprinzător, colonelul Grigori Bologov, care s-a distins ca lider politic al „albilor” din Shanghai, grupare ce împărtășea vederile Sfântului Ioan; și Olga Morozova, scriitoare bine cunoscută printre emigranții din Tientsin (Tianjin), precum și autoarea unei inestimabile lucrări de memorialistică ce descrie experiența refugiaților în Tubabao.

Rolul colonelului Bologov în a face posibil exodul „albilor” din Shanghai rivalizează – după cum vom vedea – chiar și cu cel al Arhiepiscopului Ioan. Dacă am face o analogie grosieră, Bologov ar putea fi asemuit cu fratele lui Moise, Aaron, dar și cu ajutorul acestuia în chestiuni militare, Iosua, fiul lui Nun, așa cum ne este înfățișat în Pentateuh și în Cartea lui Iosua. În cadrul conducerii emigrației din Shanghai – care trecea printr-o perioadă critică – acești doi bărbați constituiau un fel de diarhie

politico-religioasă. Ar trebui să menționăm că Bologov era și creștin ortodox practicant, slujind în Shanghai ca *starosta* sau epitrop al catedralei.

Unul din principalele scopuri ale acestei cărți e să permită cititorului să audă direct vocea celor ce au participat la evenimentele descrise. Așa se și explică numeroasele citate directe pe care textul cărții ni le furnizează. Vocea Olgăi Morozova – scriitoare remarcabilă a emigrației – este prezentă în desele citate culese din paginile jurnalului detaliat pe care l-a ținut pe întreaga durată a izolării, alături de mulți alți refugiați, pe Insula Tubabao. Ca și Bologov, Morozova purta în inimă o vie credință pravoslavnică – în amintirile sale apar adeseori înduioșătoare descrieri ale slujbelor religioase ortodoxe.

Un scop adiacent al acestei cărți a fost acela de a zugrăvi modul de desfășurare al vieții „albilor” din Shanghai, în Tubabao, altfel spus al celor care în mod conștient făcuseră alegerea de a urma viețuirii Sfântului Ioan, care era atât de admirabilă și, în multe feluri, o pildă demnă de a fi urmată. Așa cum Morozova consemnează în jurnalul său în timp ce se pregăteau să plece din Tubabao spre Statele Unite: „Tabăra noastră de aici [de pe insulă] a fost ultima mea imagine a marii Rusii, obiceiurile și concepțiile noastre, poate că amuzante și curioase pentru alții, dar cele cu care noi am crescut... Aici a fost, cu adevărat, un cămin rusc.”

O tematică tratată din mai multe puncte de vedere în această carte este atitudinea guvernului Statelor Unite, și îndeosebi a armatei americane, față de soarta refugiaților ruși atât de vulnerabili, aflați mai întâi sub mare presiune în China și apoi în Filipine. Uneori, după cum

va fi prezentat, intervenția energetică a Statelor Unite a salvat la propriu emigranții – ca, de exemplu, atunci când, în 1949, amiralul Oscar Badger i-a luat pe o parte din ei din Peking și Tsindao în Shanghai. Alteori, Statele Unite par să treacă cu vederea, pentru lungi perioade de timp, tragismul existenței refugiaților, ca atunci când, naufragiați pe Insula Tubabao, au fost nevoiți să îndure nesfârșite suferințe și o amarnică deznădejde.

Dar apoi, tot Statele Unite ale Americii, prin intermediul anumitor oameni hotărâți să ajute, precum senatorul William Knowland din California, au făcut mari eforturi ca aceștia să fie primiți în America. Refugiații au avut, de asemenea, un apărător constant în persoana președintelui Harry S. Truman – în cele din urmă, vasele americane militare au transportat refugiații, în perioada cuprinsă între anii 1949 și 1951, din Filipine în Statele Unite și în Australia.

M-am mutat în California de abia în 1983, la șaptesprezece ani distanță de la adormirea Sfântului Ioan, de aceea nu am avut niciodată prilejul să îl întâlnesc pe arhiepiscop sau să îl aud vorbind. Singura mea legătură cu Sfântul Ioan s-a produs la începutul lui iulie 1994, când dimpreună cu soția mea, Olga, și cu fiica mea, Catherine, am luat parte la slujba de canonizare a arhiepiscopului din Catedrala ortodoxă rusă „Bucuria tuturor celor necăjiți” din San Francisco. Din punct de vedere canonic, Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei (ROCOR), în a cărei catedrală a avut loc proslăvirea sfântului, era *de facto* un organism bisericesc independent.

Ajungând acolo la începutul celei de-a treia Sfinte Liturghii săvârșite în acea dimineață în enorma catedrală,

n-am putut nici măcar pătrunde în biserica plină până la refuz, fiind nevoiți să stăm o vreme într-o clădire la fel de ticsită cu oameni, unde credincioșii se puteau ruga, urmărind slujba prin intermediul unei televiziuni cu circuit închis. În cele din urmă, am reușit și noi să ne strecurăm în catedrală, unde îmbulzeala era atât de mare, încât nici nu te puteai – fizic vorbind – însemna cu semnul crucii.

După slujba deosebit de lungă, s-a pornit de jur împrejurul cartierului în care se afla catedrala o însuflețită procesiune de mari proporții. Dacă cineva ar fi privit totul din exterior, ar fi putut deosebi, ca la întâia Pogorâre a Duhului Sfânt, o sumedenie de graiuri rostite deodată, căci la slujba de canonizare a sfântului veniseră, practic, pelerini din toate părțile lumii.

Descriind cele trei slujbe ce fuseseră slujite în catedrală în acea dimineață, unul din oamenii care au văzut și au trăit toate acestea, protoprezbiterul Valeri Lukianov, scria: „S-au slujit două Sfinte Liturghii [pe 2 iulie] în capellele laterale ale catedralei – la orele 2 și 5 dimineață. Prima Sfântă Liturghie a fost slujită de episcopul Ambrozie de Vevei, care s-a aflat în fruntea unui sobor de douăzeci și opt de preoți și șase diaconi. Cu acest prilej, s-au împărtășit cu Sfintele Taine în jur de patru sute de persoane. A doua Sfântă Liturghie a fost slujită de doisprezece preoți și șase diaconi. De această dată, s-au apropiat de potir pentru a primi Împărtășania în jur de trei sute de persoane. Ultima Sfântă Liturghie a început la 7³⁰ dimineața, protosul soborului fiind vlădica Vitalie. La această slujbă au luat parte, cu totul, treisprezece ierarhi, șaiszeci și trei de preoți și douăzeci și patru de diaconi... Sfintele Taine au fost date credincioșilor spre împărtășire, în biserică, din cinci potire, iar în pridvorul înțesat cu

pelerini, dintr-un singur potir. În total, s-au împărtășit atunci în jur de opt sute de persoane”¹.

Cartea își are obârșia în dorința mea – eu apropiindu-mă, pe atunci, de momentul pensionării – de a mă întoarce la tematicile spirituale care m-au stimulat la scrierea primei mele cărți, publicată în 1972, un volum dedicat marelui sfânt al secolului al XIX-lea, Starețul Ambrozie de la Optina. Am luat, așadar, hotărârea de a-mi concentra atenția întregii mele cercetări asupra slujirii Sfântului Ioan în Shanghai, îndeosebi fiindcă Biblioteca și Arhiva Institutului Hoover – o comoară cu documente rare – adăpostea materiale cât se poate de relevante pentru acest subiect, printre care și o serie de scrisori în original ale Sfântului Ioan, scrise în limba rusă. La momentul respectiv, m-a izbit faptul că tematica exodului „albilor” din Shanghai către Filipine și, apoi, către Statele Unite constituia în aceste scrisori un subiect semnificativ și chiar captivant, avându-i ca protagoniști pe refugiații ruși ce au dus în toți acei ani o viață cumplit de grea. Chiar dacă numărul celor aduși în discuție nu era mare – în total cu puțin poate peste 20.000 de persoane –, drama lor era extraordinară și deosebit de îngrijorătoare.

La finalizarea acestui proiect m-a ajutat mult și ingeniozitatea talentatei mele asistente, Julia Șmeleva, ea însăși ortodoxă, care, cu neobosită însuflețire, a dat de urma până și a celor mai rare și obscure articole de arhivă. Abilitatea sa în a explora rețeaua rusească de internet este inegalabilă. De asemenea, a transcris la calculator tot ce era scris de mână în rusă, inclusiv scrisorile Sfântului

¹ Vezi lucrarea protoprezbiterului Valeri Lukianov, *Făclia harului* (Howell, New Jersey: ediția autorului, 2004), pp. 103-125. Aici apar numeroase fotografii color din timpul slujbei de canonizare.

Ioan, pe care eu cu greu reușeam să le citesc. Îi sunt peste măsură de îndatorat. Soțul ei, Anatol, arhivist la Hoover, mi-a fost de asemenea de mare ajutor.

Aș dori să le mulțumesc și celor din familie care și-au găsit timp, în ciuda altor obligații stringente, să citească manuscrisul și să-mi aducă critici constructive care mi-au fost de mare ajutor: soția mea, Olga, care mi-a fost asistentă la redactarea cărții dedicate Starețului Ambrozie cu aproximativ patruzeci de ani în urmă, și-a luat asupra ei sarcina de a citi cu mare atenție ciornele mele, capitol cu capitol, pentru a aduce îmbunătățiri traducerii mele care în multe locuri era ciudată. Fiind o vorbitoare nativă și educată în limba rusă, a avut această capacitate de a sesiza nuanțele lingvistice care mie îmi scăpaseră. Sărbătorind în 2015 aniversarea a cincizeci de ani de la nuntă, am ajuns iarăși să putem lucra – ca și cu patruzeci de ani în urmă – în mod productiv în echipă.

Printre ceilalți cititori ai manuscrisului meu se numără: fiul meu, Părintele John S. Dunlop, soția sa, prezbitera Bea Dunlop, și fiica mea, prezbitera Maria Tobias. Îi sunt foarte recunoscător și lui Lawrence Uzzell, un laic ortodox care locuiește în Fisherville, Virginia, pentru inestimabilul și atât de constructivul său sprijin acordat la citirea manuscrisului. De asemenea și lui Larry – cunoscut de mine în 1989-1990, pe când beneficia de o bursă de studiu John M. Olin, la Jurnalistică, în cadrul Institutului Hoover – care, în ciuda efectelor atacului cerebral suferit în 2006, s-a străduit în mod eroic să-și dea aportul la această lucrare.

Pentru a strânge materialele trebuincioase acestei cărți, mi-am extins cât am putut de mult rețeaua de conexiuni, folosind toate izvoarele pe care le-am putut găsi

în engleză, rusă și franceză, cele trei limbi pe care le pot citi. Sunt îndatorat și biografilor Sfântului Ioan de până acum, după cum arată și detaliatele mele note de subsol. Cu toate acestea, pot spune că am aprofundat mai mult – față de acești biografi – lucrarea de scoatere la lumină a materialelor relevante privitoare la viața Sfântului Ioan și exodul „albilor” ruși din Shanghai, răstimpul petrecut în Insula Tubabo și, în cele din urmă, plecarea lor în Statele Unite.

Am pus la dispoziția cititorului un glosar cu diverși termeni utilizați în această carte, unii dintre aceștia fiind destul de ezoterici. Urmând exemplul celorlalți biografi de limbă engleză ai Sfântului Ioan, am lăsat netradus termenul *Vladica*, folosit atunci când te adresezi sau vorbești de un episcop rus. Cuvântul acesta are semnificația de „Stăpân”, „Domn” sau „Eminență”, termeni care sună ciudat pentru vorbitorii de limbă engleză. Traducerile din Sfânta Scriptură au fost extrase din ediția biblică *Orthodox Study Bible*, publicată în 2008².

Denumirile în limba engleză ale mai multor organizații ecleziastice și seculare rusești din Shanghai (de exemplu, Comitetul Emigranților Ruși) au fost luate din studiul enciclopedic atât de util al căpitanului V.D. Jiganov, *Ruși în Shanghai*, publicat în 1936³. O copie a acestei cărți rare se află în arhiva Institutului Hoover.

² *The Orthodox Study Bible* (Nashville, Tennessee: Thomas Nelson, 2008).

³ V. Jiganov, *Russkie v Shankhae* (Shanghai: ediția autorului, 1936).

Începuturi: plecarea în exil

Cel ce avea să fie mai târziu arhiepiscopul rus de Shanghai s-a născut pe data de 4 iunie 1896, în satul Adamovka, gubernia Harkov, situată în partea de sud a teritoriilor deținute pe atunci de Imperiul Rus. La ora actuală, acest sat, cunoscut sub numele de Adamivka, face parte din raionul Slaviansk, aflat în *oblastia* [regiunea] ucraineană Donețk, ținut devastat în urma luptelor grele desfășurate în 2014-2015.

La botez, pruncul a primit numele de Mihail, ocrotitor fiindu-i Sfântul Arhanghel Mihail. Tatăl său, Boris Ivanovici (1871-1954), era conducătorul societății nobililor din gubernia Harkov, iar mama sa, Glafira Mihailovna (născută Sevastianovici), era fiica unui inspector medical din Harkov. Mihail era primul copil al unei familii care, în cele din urmă, avea să fie formată din cinci fii și o fiică. „Boris Ivanovici era un om respectat, mareșal al Adunării Nobililor din raionul Izumenski, care își putea permite să le ofere copiilor săi o bună educație, insufându-le totodată puternice deprinderi evlavioase.”⁴

⁴ *Soyatitel' russkogo zarubezh'ya vselenskii chudotovorets Ioann* (Moscova: Pravoslavnyi palomnik, 1998), pp. 24-25.